

Promemoria

Överklagande av beslut om tillträde till mark för undersökning

Klimat- och näringslivsdepartementet
KN2026/01475
Juni 2026

Innehållsförteckning

1	Promemorians huvudsakliga innehåll	3
2	Författningsförslag	4
2.1	Förslag till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2026:1283) om elektriska ledningar	5
3	Ärendet	6
4	Beslut om tillträde till mark för undersökning ska överklagas till mark- och miljödomstol	6
5	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	8
6	Konsekvensanalys	9
7	Författningskommentar	10
7.1	Förslaget till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)	10
7.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2026:1283) om elektriska ledningar	10

1 Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian föreslås att beslut om s.k. förundersökningstillstånd enligt expropriationslagen (1972:719) och beslut om tillträde till mark för undersökning enligt lagen (2026:1283) om elektriska ledningar ska överklagas till mark- och miljödomstol i stället för till regeringen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 maj 2027.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 8 § expropriationslagen (1972:719) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

8 §¹

Talan mot länsstyrelsens beslut i fråga som avses i 6 eller 7 § föres hos regeringen genom besvär.

Länsstyrelsens beslut får överklagas

1. till mark- och miljödomstol, om beslutet gäller en fråga som avses i 6 §, och

2. till regeringen, om beslutet gäller en fråga som avses i 7 §.

Överklaganden av beslut som avses i första stycket 1 prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område fastigheten är belägen.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 maj 2027.
 2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2026:1283) om elektriska ledningar

Härigenom föreskrivs att 13 kap. 1 § lagen (2026:1283) om elektriska ledningar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 kap.

1 §

Följande beslut av nätmyndigheten får överklagas till regeringen:

1. beslut i frågor enligt 2 kap. 1, 4–7 §§, 4 kap. 5, 8, 9, 11 och 15 §§, 5 kap. 1, 8–10 §§ och 6 kap. 1, 3 och 5 §§, om ärendet avser en ledning som ingår i ett överföringssystem,

2. beslut att inte inleda en omprövning efter en ansökan som avses i 5 kap. 2 §, om ärendet avser en ledning som ingår i ett överföringssystem eller avser en utlandsförbindelse, *och*

3. *beslut i frågor om tillträde till mark enligt 8 kap. 1 och 6 §§.*

1. beslut i frågor enligt 2 kap. 1, 4–7 §§, 4 kap. 5, 8, 9, 11 och 15 §§, 5 kap. 1, 8–10 §§ och 6 kap. 1, 3 och 5 §§, om ärendet avser en ledning som ingår i ett överföringssystem, *och*

2. beslut att inte inleda en omprövning efter en ansökan som avses i 5 kap. 2 §, om ärendet avser en ledning som ingår i ett överföringssystem eller avser en utlandsförbindelse.

1. Denna lag träder i kraft den 1 maj 2027.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

3 Ärendet

I expropriationslagen (1972:719) och ellagen (1997:857) finns det bestämmelser om tillträde till mark. Regleringen omfattar situationer då någon vill få tillträde till någon annans fastighet för att genomföra undersökningar. Vid utbyggnad av elnät behövs det exempelvis ofta en undersökning för att bedöma markens lämplighet. Det kan även behövas en undersökning för att detaljplanera ledningens sträckning. Ett beslut om tillträde till marken kan bli aktuellt, om ägaren inte samtycker till att nätföretaget får tillträde.

I denna promemoria, som har tagits fram i Regeringskansliet (Klimat- och näringslivsdepartementet), finns det överväganden och förslag när det gäller överklagande av beslut om tillträde till fastighet eller mark.

4 Beslut om tillträde till mark för undersökning ska överklagas till mark- och miljödomstol

Promemorians förslag

Beslut om tillträde till fastighet för undersökning enligt expropriationslagen ska få överklagas till den mark- och miljödomstol inom vars område fastigheten är belägen.

Beslut om tillträde till mark enligt lagen om elektriska ledningar ska få överklagas till mark- och miljödomstol.

Skälen för promemorians förslag

Beslut om tillträde till fastighet eller mark för undersökning

Om någon för expropriation vill upprätta en karta över en fastighet som någon annan äger eller innehar eller annars undersöka fastigheten, får länsstyrelsen besluta att tillträde till fastigheten för en sådan undersökning ska lämnas under viss tid (7 kap. 6 § expropriationslagen). Ett sådant beslut benämns ofta förundersökningstillstånd. Länsstyrelsens beslut om förundersökningstillstånd överklagas till regeringen (7 kap. 8 § expropriationslagen).

Bestämmelser om tillträde till mark för undersökning finns också i ellagen (1997:857). Regleringen, som från och med den 1 januari 2027 finns i lagen (2026:1283) om elektriska ledningar (prop. 2025/26:240, bet. 2025/26:NU25, rskr. 2025/26:386), innebär att nätmyndigheten – dvs. Energimarknadsinspektionen – får besluta att den som avser att ansöka om nätkoncession eller bygga en starkströmsledning med stöd av en beviljad nätkoncession ska få tillträde till någon annans mark under viss tid, om det finns skäl för det (8 kap. 1 § lagen om elektriska ledningar). Tillträdet omfattar de undersökningsarbeten som behövs för att precisera ledningens sträckning eller avgöra hur byggandet och driften av ledningen påverkar

miljön. Regleringen infördes för att elnätsföretag skulle kunna ansöka om tillträde till mark för undersökning med stöd av ellagen, i stället för att ansöka om förundersökningstillstånd enligt expropriationslagen (prop. 2020/21:188 s. 55).

Energimarknadsinspektionen har också möjlighet att besluta att en undersökning får påbörjas innan ett beslut om tillträde har fått laga kraft, om den som ska genomföra undersökningen antingen har ställt säkerhet för framtida ersättningsanspråk eller är staten, en kommun, en region eller ett kommunalförbund (8 kap. 6 § lagen om elektriska ledningar). Energimarknadsinspektionens beslut överklagas till regeringen (13 kap. 1 § lagen om elektriska ledningar). Regeringen anförde som skäl för detta att Energimarknadsinspektionens beslut i frågor om tillträde till mark för undersökning bör överklagas i samma ordning som gäller för länsstyrelsens beslut om förundersökningstillstånd (prop. 2020/21:188 s. 55).

Beslut bör överklagas till mark- och miljödomstol i stället för till regeringen

Längre tillbaka var huvudregeln att förvaltningsbeslut överklagades hos närmast högre förvaltningsmyndighet med regeringen som sista instans, om inte något annat var särskilt föreskrivet. Redan 1984 fastställde dock riksdagen riktlinjer för en systematisk översyn av reglerna om rätten att överklaga beslut till regeringen (se prop. 1983/84:120, bet. 1983/84:KU23 och rskr. 1983/84:250). I enlighet med dessa riktlinjer har strävan varit att från regeringen lyfta bort ärenden som inte kräver ställningstagande från regeringen som politiskt organ. Enligt riktlinjerna bör regeringen i allmänhet pröva överklaganden i frågor där försvars-, ordnings-, säkerhets- eller andra statsnyttosynpunkter eller allmänekonomiska synpunkter är särskilt framträdande. De allmänna förvaltningsdomstolarna bör enligt riktlinjerna huvudsakligen befatta sig med sådana ärenden av rättslig karaktär som rör förhållandet mellan enskilda inbördes eller mellan enskilda och det allmänna och vilkas avgörande kan vara av väsentlig betydelse för den enskilde.

Energimarknadsinspektionens beslut enligt lagen om elektriska ledningar överklagas i de flesta fall till mark- och miljödomstol. Beslut om tillträde till mark för undersökning överklagas emellertid till regeringen. Det finns dock skäl som talar för en annan ordning.

Beslut om tillträde till mark gäller inte en fråga där försvars-, ordnings- eller säkerhetsintressen, andra statliga intressen eller allmänekonomiska synpunkter, är särskilt framträdande. Det kan inte heller sägas vara fråga om ärenden av stor betydelse för landets infrastruktur eller av politisk karaktär. Det är ärenden som till sin karaktär passar väl in bland ärenden som överklagas till mark- och miljödomstol. Det är till exempel mark- och miljödomstolen som överprövar beslut om nätkoncession, med undantag för nätkoncessioner som avser ledningar som ingår i överföringssystem eller utlandsförbindelser. Det skulle alltså passa väl in i det befintliga systemet och leda till en mer effektiv och ändamålsenlig överprövning, om mark- och miljödomstolen prövade även beslut om tillträde till mark.

Det bärande skälet för att förlägga prövningen av överklaganden av beslut i frågor om tillträde till mark för undersökning hos regeringen var

att samordna överklagandeinstans med vad som gäller för förundersökningstillstånd enligt expropriationslagen. Även när det gäller sådana beslut kan det dock ifrågasättas om det är motiverat att det är regeringen som ska pröva överklaganden. Regleringen infördes i början av 1970-talet och har inte reviderats sedan dess. Det finns alltså skäl att anpassa ordningen för överklagande till den utveckling som har skett i fråga om synen på vilka ärenden som regeringen bör pröva. Det bedöms inte finnas några tydliga fördelar med att behålla överprövningen hos regeringen. Tvärtom kan även dessa överklagandeprocesser förväntas bli mer effektiva och ändamålsenliga om överklaganden i stället prövas av mark- och miljödomstol.

Sammantaget bör den nuvarande ordningen ändras så att beslut om förundersökningstillstånd enligt 7 kap. 6 § expropriationslagen och beslut om tillträde till mark enligt 8 kap. 1 och 6 §§ lagen om elektriska ledningar överklagas till mark- och miljödomstol.

Vilken mark- och miljödomstol ska pröva ett överklagande?

Huvudregeln när det gäller beslut enligt expropriationslagen är att fastighetens geografiska läge styr vilken mark- och miljödomstol som beslutar i ett mål om expropriation (5 kap. 2 § och 7 kap. 6 § andra stycket sista meningen). Samma princip bör styra vilken mark- och miljödomstol som ska pröva överklaganden av länsstyrelsens beslut om förundersökningstillstånd. Ett överklagande bör alltså göras till den mark- och miljödomstol inom vars domsområde den aktuella fastigheten är belägen.

När det gäller Energimarknadsinspektionens beslut enligt lagen om elektriska ledningar är det Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt som är den mark- och miljödomstol som enligt allmänna regler för överklagande är behörig att pröva överklaganden. Det beror på att Energimarknadsinspektionen har sitt säte inom domsområdet för den mark- och miljödomstolen, se 3 kap. 1 § femte stycket lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar. Någon särreglering bedöms inte behövas för beslut om tillträde till mark. Överklaganden av beslut om tillträde till mark enligt lagen om elektriska ledningar bör alltså följa den befintliga regleringen och prövas av Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Promemorians förslag

Lagändringarna ska träda i kraft den 1 maj 2027.

Aldre föreskrifter ska fortfarande gälla för överklagande av beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

Skälen för promemorians förslag

Lagändringarna bör träda i kraft så snart det är möjligt, vilket bedöms vara den 1 maj 2027.

Sannolikt kommer det att finnas beslut som är föremål för överprövning hos regeringen när de nya reglerna börjar gälla. Det kan dessutom finnas beslut som har meddelats före ikraftträdandet och fortfarande kan överklagas. Det är lämpligt att sådana beslut får överklagas i enlighet med äldre föreskrifter.

6 Konsekvensanalys

Det är ett litet antal beslut om förundersökningstillstånd enligt expropriationslagen och om tillträde till mark enligt ellagen som prövas varje år av regeringen. Ärenden om förundersökningstillstånd var få redan före ändringen i ellagen som möjliggjorde marktillträde enligt den lagen, och de senaste två åren har som mest fem ärenden kommit in till regeringen. Regeringen har de senaste åren årligen prövat upp till ett tiotal överklagade beslut om marktillträde enligt ellagen. Konsekvenserna av den föreslagna ändringen är därför mycket små.

Det finns ingen anledning att anta att antalet överklaganden skulle öka på grund av att överklaganden får göras till mark- och miljödomstol i stället för till regeringen. För mark- och miljödomstolarna, utom vid Nacka tingsrätt, kan ändringen därför förutses innebära en ökning med i genomsnitt ett mål per år, vilket är en obetydlig förändring. För Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt bör ökningen av antalet mål uppgå till ett tiotal per år. Eftersom prövningen i fråga normalt är av enkel karaktär bör påverkan på domstolens verksamhet vara mycket begränsad och rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

Förslaget påverkar inte den enskildes rätt till överprövning eller möjligheter att få tillträde till mark för undersökningsarbeten enligt vare sig expropriationslagen eller lagen om elektriska ledningar. Regeringskansliet får en minskad arbetsbörda när upp till femton ärenden per år inte längre behöver handläggas, men mot bakgrund av ärendenas enkla karaktär blir förändringen marginell. Några andra effekter än de som har beskrivits här bedöms inte uppstå.

7 Författningskommentar

7.1 Förslaget till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)

7 kap. Särskilda bestämmelser

8 § Länsstyrelsens beslut får överklagas

1. till mark- och miljödomstol, om beslutet gäller en fråga som avses i 6 §, och

2. till regeringen, om beslutet gäller en fråga som avses i 7 §.

Överklaganden av beslut som avses i första stycket 1 prövas av den mark- och miljödomstol inom vars domsområde fastigheten är belägen.

I paragrafen regleras överklagande av länsstyrelsens beslut om förundersökningstillstånd och säkerheter. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Av *första stycket första punkten*, som är ny, följer att ett beslut av länsstyrelsen om att ge tillträde till en fastighet för undersökning för en viss tid (förundersökningstillstånd) får överklagas till mark- och miljödomstol. Enligt den hittillsvarande regleringen överklagas sådana beslut till regeringen.

I *första stycket andra punkten* anges att beslut om frågor som avses i 7 § överklagas till regeringen. Detta överensstämmer i sak med den hittillsvarande regleringen.

I *andra stycket*, som är nytt, klargörs vilken mark- och miljödomstol som är behörig att pröva ett överklagande i en fråga om förundersökningstillstånd. Det är fastighetens belägenhet som avgör vilken domstol en klagande ska vända sig till.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 maj 2027.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 1 maj 2027.

Andra punkten innebär att beslut som länsstyrelsen har meddelat före ikraftträdandet ska handläggas enligt den hittillsvarande instansordningen. Sådana beslut överklagas alltså till regeringen.

Övervägandena finns i avsnitt 5.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2026:1283) om elektriska ledningar

13 kap. Överklagande

Överklagande till regeringen

1 § Följande beslut av nätmyndigheten får överklagas till regeringen:

1. beslut i frågor enligt 2 kap. 1, 4–7 §§, 4 kap. 5, 8, 9, 11 och 15 §§, 5 kap. 1, 8–10 §§ och 6 kap. 1, 3 och 5 §§, om ärendet avser en ledning som ingår i ett överföringssystem, *och*

2. beslut att inte inleda en omprövning efter en ansökan som avses i 5 kap. 2 §, om ärendet avser en ledning som ingår i ett överföringssystem eller avser en utlandsförbindelse.

I paragrafen regleras vilka beslut av nätmyndigheten (Energimarknadsinspektionen) som överklagas till regeringen. Övervägandena finns avsnitt 4.

Paragrafen ändras genom att den hittillsvarande tredje punkten, som anger att beslut i frågor om tillträde till mark enligt 8 kap. 1 och 6 §§ överklagas till regeringen, tas bort. Det innebär att sådana beslut i stället ska överklagas till mark- och miljödomstol i enlighet med 2 § första stycket. Eftersom Energimarknadsinspektionen har sitt säte inom domsområdet för Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt är det den domstolen som kommer att pröva överklagade beslut om tillträde till mark.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 maj 2027.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 1 maj 2027.

Andra punkten innebär att beslut som Energimarknadsinspektionen har meddelat före ikraftträdandet ska handläggas enligt den hittillsvarande instansordningen. Sådana beslut överklagas alltså till regeringen.

Övervägandena finns i avsnitt 5.